

Kahden maan maahanmuuttajat

Suomeen muuttaneiden toisen polven ruotsinsuomalaisten
identiteetti ja kansallisuus

Oulun Yliopisto

Historiatieteet

Historian

kandidaatintutkielma

26.5.2016

Sauli Tervaniemi

Sisällysluettelo

JOHDANTO	2
1 RUOTSIN AIKA	9
1.1 Maahanmuuttajan lapsi	9
1.1.1 ”Finnet täytti kylän”	10
1.1.2 ”Me ja ne”	12
1.2 Suomalainen vai ruotsalainen?	14
1.2.1 ”Minähän olin sama ku Suomi”	15
1.2.2 Etniset strategiat	17
2 SUOMEN AIKA	19
2.1 Maahanmuuttajasta paluumuuttajaksi	19
2.1.1 Muuton syyt ja kokemukset	19
2.1.2 Suomessa ruotsalainen	20
2.2 Sopeutuminen Suomeen	21
2.3 Yhdistävä uskonnollisuus	22
3 IDENTITEETTI KAHDEN KANSALLISUUDEN RISTIAALLOKOSSA	24
3.1 ”Se on vahvuus ja rikkaus”	24
3.2 ”Ensimmäinen vastaus on se, että olen erilainen”	25
3.3 Samaa maata, mitä kansaa?	27
LOPPULAUSE	30
LÄHTEET JA TUTKIMUSKIRJALLISUUS	32

JOHDANTO

Maahanmuutto on yksi kuumimmista keskustelunaiheista Suomessa tällä hetkellä. Maassamme on paljon ihmisiä, jotka yrittävät sopeutua yhteiskuntaamme. On tärkeää, että pystymme ymmärtämään erilaisuuden kokemuksia ja sitä kautta auttamaan ihmisiä sopeutumisessa. Tämän saavuttaaksemme on välttämätöntä kuunnella niitä, jotka tietävät, mitä erilaisena eläminen on. Ymmärtää niitä, jotka tietävät, millaista on elää vieraana kotimaassaan. Ottaa oppia siitä, miten ihmisen identiteetti tällaisessa tilanteessa muodostuu.

Näitä ihmisiä löytääkseen ei tarvitse välttämättä kiivetä kielimuurien ylitse tai poiketa etnisten raja-aitojen tuolle puolen. Heitä elää keskuudessamme samannäköisinä ja -kuuloisina kuin me tavalliset suomalaisetkin. Kuitenkin nämä ihmiset ovat joutuneet kokemaan elämässään epäluuloja ja erilaisuutta. Osa on saanut kokea vihaa ja rasismiakin. Tarkoitan nyt 1900-luvun lopun suuren muuttoaallon aikana Ruotsiin muuttaneiden suomalaisten jälkeläisiä, jotka asuvat nykyään vanhempiansa synnyinmaassa Suomessa. He ovat kahden maan maahanmuuttajia.

Olen tutkimuksessani haastatellut kolmea nykyisin Suomessa asuvaa toisen polven ruotsinsuomalaista. Termiä toisen polven ruotsinsuomalainen käytetään tässä tutkimuksessa henkilöstä, joka on syntynyt tai kasvanut Ruotsissa suomalaisten vanhempien lapsena. Heidän identiteettiensä tarkastelu ja heidän kokemustensa tulkitseminen ovat tutkimuksen pääteemat. Identiteetin käsite on laaja ja paljon käytetty, enkä lähde tässä tutkimuksessa syvälle identiteetin teorioiden syövereihin – siihen ei kandidaatintutkielmassa jää tilaa. Yksinkertaistaen identiteetti on tutkimuksessani minäkuva. Yksilön minä imee itseensä niitä sosiaalisten identiteettien piirteitä, jotka ovat minäkuvan mukaisia tai sen suuntaisia. Kulttuurinen identiteetti on kaiken tämän perusta.¹ Identiteetti on myös prosessi, joka on jatkuvasti liikkeessä ja sidoksissa hetkeen ja tilanteeseen.² Näin ollen kommentoin sitä identiteettiä, mikä haastateltavilla on juuri nyt ja minkä he ovat juuri minulle halunneet kertoa.

Haastateltavani ovat iältään 39–53-vuotiaita. Olen valinnut heidän ikäisiään tutkimukseeni siitä syystä, että heidän ikäluokkansa on saanut kokea voimakkaimmin hankalimmat puolet siitä, millaista on olla suomalaisena maahanmuuttajana Ruotsissa.³ He ovat tasoittaneet tietä

---

¹ Reijonen 2002, 30.

² Dufva 2002, 38; Joensuu 2008, 16.

³ Esim. Ågren 2006, 103; 105.

myöhemmille sukupolville. Toisaalta haastattelemani ihmiset ovat myös sen ikäisiä, että he ovat jo ehtineet sopeutua asumaan Suomeen.

Keskeisenä tutkimuskysymyksenäni on, miten haastateltavien identiteetti on muotoutunut kahden kansallisuuden ristiaallokossa ja miten uskonnollisuus on osaltaan ollut vaikuttamassa siihen? Millaista oli elää maahanmuuttajan lapsena 1960–1980-lukujen Ruotsissa? Millaista oli muuttaa Suomeen, vanhempien kotimaahan? Onko kahden maan kansallisuus ollut heidän elämässään vahvistava vai heikentävä tekijä, vai molempia? Juuri kokemukset kahdesta maasta ja haastattelemani henkilöiden uskonnollisuus tekevät tutkimusasetelmasta mielenkiintoisen.

Ruotsiin aikanaan muuttaneiden jälkeläisiä on muuttanut Suomeen varmasti tuhatmäärin, mutta heihin ei tunnuta kiinnittävän minkäänlaista huomiota. Ehkä heidän tarinansa eivät tänä aikana ole riittävän mielenkiintoisia, kun keskustelu kaukaisten maitten ihmisten maahanmuutosta ja pakolaisuudesta käy kuumana. Kuka nyt kiinnostuisi valkoihoisesta ja Suomea puhuvasta ihmisestä, joka tuntee itsensä maahanmuuttajaksi tai ulkopuoliseksi? Tai ehkä ajattelempa heidän olevan suomalaisia siinä missä mekin, eikä kotoutumiseen siten voi liittyä ongelmia. Ei, vaikka me itse kohtelisimme näitä ihmisiä eriarvostavasti.

Kiinnostukseni aiheeseen kumpuaa omasta elämänpolustani. Olen itse naimisissa ruotsinsuomalaisen naisen kanssa ja olen viettänyt Ruotsissa viimeisen kuuden vuoden aikana hyvin paljon aikaa. Asuin myös itse Ruotsin Taalainmaalla reilun vuoden ajan vuosina 2012–2013. Taalainmaalla on erityinen ruotsinsuomalaisten yhteisö, jossa suomalaisuus elää ja voi hyvin vielä kolmannessa ja osittain neljännessäkin polvessa. Alueen ruotsinsuomalaisten yhteisöä yhdistää yhteinen uskonnollisuus, vanhoillislestadiolaisuus, mikä on saanut yhteisön suomalaisia pitämään yhteistä toimintaa yllä jo vuosikymmeniä. Samalla suomalainen kulttuuri on pysynyt vireänä, vaikka se on toki muuttunut vuosikymmenten kuluessa. Myös yhteydet Suomeen ovat yhä elävät suurella osalla yhteisön väestöstä. Kaikki haastateltavat kuuluvat tämän herätysliikkeen piiriin. Kuulun herätysliikkeeseen myös itse, joten lähestyn tutkimaani aihetta sisäpiiristä kahdellakin tasolla. Tunnen kokemuksiin ja elämään vaikuttavan uskonnon mutta myös Taalainmaan yhteisön. Toisaalta minun on tiedostettava sisäpiiriin kuulumiseen liittyvät riskit. On varottava esimerkiksi sitä, etten sympatisoi tutkimaani yhteisöä tai aihetta, vaikka ne ovatkin minulle läheisiä.

Tutkimukseni lähdeaineistona toimivat haastattelut, jotka olen tehnyt maaliskuun 2016 aikana. Näin ollen tutkimuksessa käyttämäni metodit ovat muistitietotutkimuksen mukaisia. Tekemäni

haastattelut voi luokitella puolistrukturoiduiksi haastatteluiksi eli teemahaastatteluiksi. Teemahaastattelussa keskeisiä ovat teemat, joista tutkija on kiinnostunut. Keskustelu etenee näiden pohjalta. Esiin voi myös nousta aivan uusia teemoja, joita tutkija ei ole osannut ennakoita. Pilkkuntarkka kysymysrunko ei siten ole niin oleellinen. Aukottomat faktat ja tilastot eivät ole tutkimuksessani keskeisiä, koska lähdeaineisto ei edes yritä antaa vastausta niihin. Tulkitsen haastattelemieni ihmisten kertomuksia ja vertailen niitä aikaisempien tutkimusten tuloksiin. Tulkintatapani on siten kvalitatiivinen. Perustavanlaatuisena ajatuksena on koko ajan se, että haastateltavien tulkinnat ja heidän asioille antamansa merkitykset ovat keskeisiä tutkimuksen kannalta.⁴

Kertomukset myös syntyvät vuorovaikutuksessa, joten on pidettävä mielessä kertojan ja haastattelijan vuorovaikutus kertomuksen muodostumiseen.⁵ Haastatteleman henkilöt tiesivät, että olen tutkijana tavallaan myös tutkittavien sisäpiirissä. Epäilemättä tämä vaikutti myös siihen, millaisia vastauksia haastatteluissani sain. Kolme haastateltavaa on pieni otanta, mutta kandidaatintutkielman laajuuden vuoksi suurempi määrä ei tule kysymykseen. Tavallisesti haastateltavien määrä kvalitatiivisessa tutkimuksessa näyttää nykyisin olevan 15.⁶ Näin ollen en voi esimerkiksi tehdä tilastollisia yleistyksiä. Haastateltavieni kokemusten arvoa ja niiden tulkintaa tutkittavien pieni määrä ei kuitenkaan vähennä.

Haastattelin siis tutkimustani varten kolmea nykyisin Suomessa asuvaa henkilöä. Kaksi haastateltavista on miehiä, ja yksi on nainen. Olen antanut heille tutkimuksessani peitenimet Kari, Jouko ja Tiia. Molemmat miehet ovat kotoisin juuri Taalainmaalta. Kari on syntynyt Suomessa vuonna 1967 ja muuttanut vanhempiensa mukana kaksivuotiaana Eskilstunaan ja sieltä edelleen kahdeksanvuotiaana Taalainmaalle. Kari muutti Suomeen 19-vuotiaana lähtiessään armeijaan. Jouko on syntynyt Suomessa vuonna 1963. Hän muutti perheensä mukana Ruotsiin Eskilstunaan vuonna 1970 ja edelleen Taalainmaalle perheensä mukana 13-vuotiaana. Suomeen Jouko muutti 23-vuotiaana.

Tiia syntyi Sundsvallissa vuonna 1977, joten hän on nuorin haastateltavistani. Tiian tarina luo mielenkiintoisen vertailukohdan kahteen muuhun haastateltavaan nähden, koska hän ei ole lapsuudessaan kasvanut ruotsinsuomalaisessa ympäristössä samassa mielessä kuin muut.

---

⁴ Hirsjärvi & Hurme 2008, 48.

⁵ Ibidem.

⁶ Hirsjärvi & Hurme 2008, 58.

Toisaalta Tiia on kuitenkin käynyt suomenkielistä koulua osan elämästään – toisin kuin muut. Sundsvallissa suomalaisia on ollut paljon vähemmän kuin Taalainmaalla, eikä samaa uskoa jakavia ole ollut lainkaan. Tiia on lisäksi muuttanut Suomeen vanhempiensa mukana jo 13-vuotiaana, joten hänen tarinansa eroaa myös sikäli kahdesta muusta haastateltavasta.

Käytin haastateltavien etsinnässä niin sanottua lumipallo-otantaa.⁷ Tiesin nimeltä yhden henkilön, joka sopi ikänsä ja taustansa puolesta haastateltavaksi. Häneltä sain uusia nimiä ja näin haastateltavien joukko täydentyi nopeasti. Haastattelut kestivät 60–75 minuuttia. Karin ja Joukon haastattelut tein heidän kodeissaan. Tiian haastattelun tein erään oululaisen huoltoaseman rauhallisessa kahvilassa.

Kuten otsikosta ja tehtävänannostakin selviää, on haastateltavien kanssa keskustelun aiheena ollut sekä aika Ruotsissa että aika Suomessa. Haastateltavat ovat ikään kuin rakentaneet kertomusta elämästään, ja kuten kertomukset usein, kronologisessa järjestyksessä. Näin ollen tutkimuksen rakennekin oli järkevintä jakaa päälukuihin, joista ensimmäinen käsittelee aikaa Ruotsissa ja toinen aikaa Suomessa. Alaluvuissa käsitelen haastatteluissa esillä olleita teemoja. Kolmas pääluku tarkastelee kahden kansallisuuden elämää ja tekee myös yhteenvetoa haastattelemistani henkilöistä ja heidän kokemuksistaan.

Ruotsinsuomalaisuudesta löytyy varsin paljon tutkimusta, koskien siis lähinnä sotien jälkeistä suurta muuttoaaltoa. Toisen polven ruotsinsuomalaisista on kirjoitettu paljon vähemmän, mutta jonkin verran tutkimuskirjallisuutta siitäkin löytyy. Monet tutkimuksista ovat kuitenkin jo muutaman vuosikymmenen takaa. 2000-luvulla on tehty pari mielenkiintoista uutta tutkimusta. Yksi parhaiten hyödynnettävistä teoksista on LOTTA WECKSTRÖMIN *Suomalaisuus on kuin vahakangas – Ruotsinsuomalaiset nuoret kertovat suomalaisuudestaan (2011)*. Weckström on haastatellut suunnilleen saman ikäisiä toisen polven ruotsinsuomalaisia, kuin henkilöt omassa tutkimuksessani. Weckströmin tutkimus keskittyy ruotsinsuomalaisten nuorten kokemuksiin suomalaisuudesta ja siihen liittyvistä asioista, joten sille on hyvinkin käyttöä vertailevana aineistona. MARJA ÅGRENIN *”Är du finsk, eller...?” – En etnologisk studie om att växa upp och leva med finsk bakgrund i Sverige (2006)* on myös osoittautunut hyödylliseksi juuri haastattelutiedon kannalta, mitä siinä on hyödynnetty. Molemmista löytyy myös tärkeitä oivalluksia ja ajatuksia toisen polven ruotsinsuomalaisuudesta. Tärkeitä ne ovat siksi, että voin vertailla niitä omien

---

⁷ Hirsjärvi & Hurme 2008, 59.

haastateltavieni kokemuksiin. Aiemmat oivallukset antoivat myös paljon ajatuksia itse haastatteluiden tekoon.

MARIA JOENSUUN *Kahden maan kansalaiset – Paluumuuttajien identiteetin tarkastelua (2008)* keskittyy pääasiassa kielelliseen identiteettiin. Tutkimus on koottu kyselylomakkeilla ja esseillä. Kysymyksenasettelu on kuitenkin hyvin samantapainen kuin omassa tutkimuksessani ja tutkimuksesta löytyi hyvää tietoa paluumuuttajista. MERJA REIJOSEN *Tila ja kulttuurinen identiteetti – Entisen Neuvostoliiton alueelta tulleiden paluumuuttajien kulttuurisen identiteetin muodostuminen Suomessa asutun vuoden aikana (2002)* antaa kattavaa tietoa paluumuuttajien identiteettien kehittymisestä.

Hieman erilaista otetta edustaa KRISTER BJÖRKLUNDIN *Suomalainen, ruotsalainen vai ruotsinsuomalainen – Ruotsissa asuvat suomalaiset 2000-luvulla (2012)*, Tutkimus perustuu lomakehaastattelun kautta saatuihin tietoihin, eikä se painotu toisen polven suomenruotsalaisiin. Siitä löytyy kuitenkin mielenkiintoista tietoa myös oman aiheeni kannalta. Samaan kategoriaan menee myös MARITTA SOINISEN *Samhällsbilder i vardande – Politisk socialisation och den finska andra generationen (1989)*. Soininen on tehnyt erinomaisia huomioita toisen sukupolven ruotsinsuomalaisista, joten hänen tutkimuksestaan on hyötyä kyllä. Soinisen tutkimus on jo sen verran vanha, että hänen tutkimansa toisen sukupolven nuoret ovat juuri oman tutkimukseni ikäluokkaa.

Historiallinen tausta

Jokainen suomalainen tuntee tai tietää jonkun, joka asuu tai on joskus asunut Ruotsissa. Siinä ei ole mitään ihmettelemistä, kun katsoo Suomesta Ruotsiin muuttaneiden ihmisten lukumääriä toisen maailmansodan jälkeisten vuosikymmenten ajalta. Hieman laskentatavasta riippuen vuosina 1950–1980 Ruotsiin muutti yli 200 000 suomalaista.⁸ Vuoden 1999 lopussa Ruotsissa asui virallisten tietojen mukaan yli 446 000 ensimmäisen ja toisen polven suomalaista. Heistä toisen polven osuus oli vajaa 250 000.⁹ Vuosina 1945–1999 noin 300 000 henkeä oli myös ehtinyt muuttaa Ruotsista Suomeen.¹⁰ Toisen polven paluumuuttajia ei ole tilastoitu erikseen, mutta heitä mahtunee joukkoon vähintään tuhansia. Lisäksi on lukuisa joukko ihmisiä, jotka ovat muuttaneet

---

⁸ Korkiasaari 2000, 164.

⁹ Korkiasaari 2000, 166.

¹⁰ Korkiasaari 2000, 156.

useamman kerran suuntaan ja toiseen. Kaikkia muuttoja ei edes ole tilastoitu. Luvut eivät siten ole täysin luotettavia, mutta kuitenkin hyvin suuntaa-antavia.¹¹

Suomessa elettiin toisen maailmansodan jälkeen hyvin vaikeita aikoja. Maa oli suurelta osin raunioina. Maksettavana oli valtaisa sotavelka. Suomi oli 1940-luvulla yhä alkeellinen maatalousmaa, ja sillä oli käsissään myös massiivinen luovutetuilta alueilta evakuoitujen ihmisten asuttamisongelma.¹² Ongelmia siis oli yllin kyllin. Viimeistään 1960-luvulta alkaen Suomessa käynnistyi yhteiskunnan modernisointiin tähtäävä aika. Maatalousvaltiosta haluttiin siirtyä kohti teollista yhteiskuntaa. Yhteiskunnan muutos ravisutteli maamme perusrakenteita ja työpaikat varsinkin maalla ja syrjäseuduilla alkoivat olla kiven alla. Sota-ajan jälkeen syntyneet ikäluokat olivat suuret, joten työttömien työikäisten määrä kasvoi jatkuvasti.¹³

Samaan aikaan Ruotsin taloudessa meni hyvin. Naapurimme rakensi uutta hyvinvointivaltiotansa utterasti, ja Ruotsin uusissa tehtaissa tarvittiin valtavasti työvoimaa.¹⁴ Palkan tiedettiin olevan paljon Suomessa maksettua korkeampaa.¹⁵ Ruotsi oli myös sopivan lähellä ja sopivan samankaltainen maa kuin Suomi. Niinpä oli loogista, että Ruotsiin muutto alkoi tuntua yhä houkuttelevammalta vaihtoehdolta nuorille ja työkykyisille ihmisille. Yleisesti puhutaan Ruotsin vedosta ja Suomen työnnöstä.¹⁶ Jo 1950-luvulla alkoi suomalaisten siirtolaisten virta kohti Ruotsia kasvaa. 1960-luvun aikana muuttovauhti vain kiihtyi. Tiloja peltoineen pantiin pakettiin Suomessa yhä kiivaammin. Erityisesti maan pohjois- ja itäosat olivat suurissa vaikeuksissa.¹⁷ Jotkin kylät saattoivat tyhjentyä liki tyystin. Ruotsiin muutosta kasvoi Suomen mittakaavassa valtava ilmiö, kun muuttokuume vauraaseen länsinaapuriin sairastutti sadat tuhannet suomalaiset. Kun Ruotsissa jo asuvat tulivat kesäisin esittelemään uusia Volvoja ja Saabejaan ja houkuttelemaan Suomen sukulaisiaan ja tuttujaan mukaan, oli monella mahdotonta vastustaa houkutusta. Lisää taloja myytiin, ja Ruotsin tehtaat täyttyivät leveämpää leipää janoavista suomalaisista. Muuttoliike huipentui 1960–1970-lukujen vaihteessa.¹⁸

Nuoret suomalaiset halusivat ennen kaikkea töihin, ja töitä he todella saivatkin tehdä. Suomalaiset saivat hyvin pian ahkeran maineen. Suomalaiset tekivät nekin työt mitkä ruotsalaisilta jäivät

---

¹¹ Korkiasaari 2000, 155–156

¹² Korkiasaari 2000, 137.

¹³ Korkiasaari 2000, 140–141.

¹⁴ Korkiasaari 2000, 144–145.

¹⁵ Korkiasaari 2000, 148.

¹⁶ Korkiasaari 2000, 136; 143.

¹⁷ Korkiasaari 2000, 140.

¹⁸ Korkiasaari 2000, 175.

tekemättä, sanottiin. Ilmiö ruokki itseään, ja ruotsalaisten yritysten rekrytointi Suomesta muuttui 1960-luvulla yhä kiivaammaksi.¹⁹ Suomalaisista kasvoi hyvin nopeasti Ruotsin suurin maahanmuuttajaryhmä. Vuosien 1969–1970 suuren muuttoaallon jälkeen suomalaisia oli Ruotsissa enemmän kuin muita ulkomaalaisia yhteensä.²⁰ Monille alueille, joilla ei asunut aiemmin suomalaisia lainkaan, muutti heitä yhtäkkiä tuhatmäärin. Upouudet tehtaot ottivat hyvin lyhyellä aikavälillä valtavasti uusia työntekijöitä, eikä lähellekään kaikille ollut säädyllystä asuntoa. Monet joutuivat asumaan onnettomissa parakkikylissä, joista tuli usein huonomaineisia paikkoja.²¹ Myös tehtaiden läheiset lähiöt täyttyivät suomalaisista, jotka hakeutuivat toistensa läheisyyteen. Hullu suomalainen näyttäytyi ruotsalalaisille barbaarina, ja suomalaisiin yhä edelleen yhdistettävä ”sauna, puukko ja viina” oli monin paikoin täyttä totta.

Suurin osa suomalaisista käyttäytyi tietysti hyvin. Ennakkoluulot olivat kuitenkin vahvoja suomalaisia maahanmuuttajia kohtaan suuren maahanmuuton vuosikymmeninä. Vieraan ja ennakkoluuloisen yhteiskunnan joutuivat kohtaamaan myös siirtolaisten lapset. Näistä asetelmista ovat lähteneet myös tutkimukseeni osallistuneet kolme henkilöä.

---

¹⁹ Korkiasaari 2000, 146–147; 172.

²⁰ Korkiasaari 2000, 170.

²¹ Korkiasaari 2000, 179–180.

1 RUOTSIN AIKA

1.1 Maahanmuuttajan lapsi

Suuren muuttoaallon alkuvuosikymmeninä Ruotsiin muuttanut väestö oli pääosin nuorta ja yleensä heikosti koulutettua.²² Suuri osa heistä integroitui yhteiskuntaan huonosti. Tästä sijaiskärsijöiksi joutuivat usein heidän lapsensa, jotka joutuivat elämässään jonkinlaisen väliinpuotoajan asemaan; He eivät olleet oikeita ruotsalaisia, vaan ympäröivä yhteiskunta luokitteli heidät suomalaisiksi. Mutta samaan aikaan he eivät olleet oikeita suomalaisiakaan, koska he asuivat Ruotsissa. Marja Ågren siteeraa tutkimuksessaan Göteborgs-Postenissa joulukuussa 2005 haastateltua Annaa, joka havainnollistaa asian oivallisesti: "[–]kukaan ei tule ruotsalaiseksi tässä maassa. Joko sitä on ruotsalainen tai sitten ei. Koskaan se ei ole integroitu joka saa ylellisyyden määrittää oman asemansa."²³

Jotkut Ruotsiin muuttaneet asuivat todellisissa suomalaisten yhdyskunnissa, kuten haastattelemanani Kari ja Jouko. Toiset taas elivät vapaa-aikaansa vailla kontaktia muihin suomalaisiin, kuten Tiia. Kolmessa haastattelussa sain kolme täysin erilaista tarinaa. Lähtiessäni tekemään haastatteluja en olisi uskonut, että samankaltaisista oloista tulleilla ihmisillä voi olla niin erilaisia kokemuksia. Kodin ja lähiympäristön merkitys erityisesti lapsuuden ja murrosiän kokemuksille on ratkaisevan tärkeä. Tiedyt teemat kuitenkin nousivat esiin jokaisessa haastattelussa, vaikka niiden kokemisessa oli isojakin eroja. Erilaisuus on yksi näistä teemoista.

Lähdin myös hypoteesissani siitä, että haastattelemillani ihmisillä on oltava jonkinlainen kokemus erilaisuuden tuntemisesta. Osuin hypoteesissani oikeaan, mutta yllätyin kokemusten erilaisuudesta. Erilaisuuden ei välttämättä tarvitse olla negatiivista. Hyvin usein se kuitenkin on sitä. Puhuimme haastateltavien kanssa luonnollisesti lapsuudesta ja ajasta ennen koulua. Oli mielenkiintoista kuulla, kuinka varhaisesta vaiheesta asti haastateltavani kenties joutuivat kokemaan itsensä erilaiseksi. Tiian ja Karin kohdalla kysymyksen pystyi esittämään, koska Tiia on syntynyt Ruotsissa ja Kari muutti sinne kaksivuotiaana.

Kari ja Tiia eivät muistaneet kokeneensa erilaisuutta ennen kouluikää. Kari sanoi, että Eskilstunan ajalta "ei jääny minkäänlaista erilaisuuden tuntemista sielä oli niin paljon [suomalaisia] siellä seudulla, ilmeisesti oli jonku aikaa jo ollu, ja se ehkä oli siellä pienessä kylässä ja suomalaisten osuus väestöstä oli kohtuu iso." Kari arveli myös, että "varmasti liittyy sellaseen lapsen

---

²² Korkiasaari 2000, 141.

²³ Ågren 2006, 11.

viattomuuteen että siinä ei oo tämmösiä tuntemisia. Lapsi hakee vaan perusturvaa.”²⁴ Tiiakaan ei muistanut varhaislapsuudestaan kokemuksia siitä, että hän olisi joutunut tuntemaan erilaisuutta, vaikka hän olikin pihapiirin ainut suomalainen.²⁵ Tiia ei osannut luokitella itseään erilaiseksi tai maahanmuuttajaksi, kun pihapiirissä oli tyttö, joka oli tummaihoisen. Aiemman tutkimuksen valossa ja omienkin haastattelujeni perusteella näyttää siltä, että suomalaisten pitäminen erilaisena hälveni sitä mukaa, kun kaukaisempien maiden maahanmuuttajia alkoi olla enemmän.²⁶

Ei liene järin yllättävää, että monikaan ei ennen koulua koe itseään ainakaan negatiivisella tavalla erilaiseksi. Yllättävää ei myöskään ole se, että koulu on se paikka, jossa maahanmuuttajan erilaisuudesta tulee ilmeistä. Jo pelkkä nimi viestittää siitä, että joukkoon on tullut joku erilainen. Kielimuuri tulee vastaan ensimmäistä kertaa. Jos ei osaa kieltä, on vaikeuksia helppo ennustaa. Ja vaikka osaisikin, erilaiseksi leimautuminen on ainakin haastattelemieni henkilöiden kohdalla ollut väistämätöntä. Kaikki haastateltavani olivat kokeneet koulussa erilaisuutta, mutta kokemuksissa oli isoja eroja.

1.1.1 ”Finnet täytti kylän”

Mockfjärd, jossa itsekin olen asunut, joutui yllättäen ankaran maahanmuuton kohteeksi vuoden 1976 aikana. ”Finnet täytti kylän”, kuvaili Kari perheensä ja parikymmenen muun suurperheen muuttoa pieneen Mockfjärdiin, jossa ei aiemmin ollut suomalaisia juuri nähty.²⁷ Siellä käytiin Karin mukaan ”ihan samat keskustelut maahanmuuttajista tai tulemisista”,²⁸ kuin tämän päivän Suomessa. Keskustellessamme Karin kanssa haastattelun jälkeen hän sanoi vielä, että ”se on suurin piirtein sama asia, kuin että pienelle kotikylällesi muuttaisi yhtäkkiä 20 venäläistä perhettä.”²⁹ Jouko taas kuvasi paikkaa ”sisäsiittoiseksi pikkukyläksi, jossa oli ollut satoja vuosia vain samaa kansaa”.³⁰ Suomalaisiin ei ollut totuttu ja aiempi tutkimuskin on todennut sen, että he todella erottuivat.³¹ Suomalaiset olivat eksoottisia maahanmuuttajia, jotka jopa pelottivat ja aiheuttivat kielteisiä mielikuvia, kuten Karin kuvaus tuo esiin. Mockfjärdiin muuttaneilla suomalaisilla oli lisäksi oma uskonnollisuutensa, josta paikalliset eivät olleet aiemmin kuulleetkaan.

---

²⁴ Karin haastattelu. 8.3.2016.

²⁵ Tiian haastattelu. 30.3.2016.

²⁶ Ågren 2006, 204.

²⁷ Karin haastattelu. 8.3.2016.

²⁸ Karin haastattelu. 8.3.2016.

²⁹ Karin haastattelu. 8.3.2016.

³⁰ Joukon haastattelu. 17.3.2016.

³¹ Björklund 2012, 103.

Karin mukaan vastakkainasettelu suomalaisten ja ruotsalaisten välillä ilmeni koulussa nopeasti mukavan alun jälkeen. ”Ja ne ei oo kyllä suomalaisten puolelta”, kuvasi Kari.³² Asetelma koulumaailman vastakkainasettelusta tulee vastaan lähestulkoon kaikessa tutkimuskirjallisuudessa.³³ Karin antama kuvaus on kuitenkin hyvin maltillinen, ja se kertoo varmasti hänen hyvästä itseluottamuksestaan ja asemastaan koulussa. Erilaisena olemisen voi kokea niin monella tavalla, ja vahvalla itseluottamuksella lienee kokemuksiin erityisen suuri merkitys. Se, mistä vahva itseluottamus kumpuaa, on jo paljon monisyisempi kysymys. Perheen merkitystä ei varmaan voi liikaa korostaa. Taustaltaan erilaisella lienee myös enemmän todistettavaa. On parempi pärjätä, jotta ei joutuisi hyljeksityksi.

Joukon kokemus vastakkainasettelusta oli paljon Karin kokemuksta vakavampaa. Jouko joutui heti Mockfjärdiin tultuaan rankasti kiusatuksi erilaisen tyyliensä ja suomalaisuutensa takia. Joukon kuvaus tilanteesta, jossa hän oli laskenut mäkeä kotikylällään ja katkaissut jalkansa, kertoo kiusaamisen vakavuudesta:

Jouko: Makkoin siinä lumessa nii naapuri tuli ruotsalaiset niin ne katto että ”jaa, suomalainen.” Sitte lähtivät käveleen. Sitte velipoika kumminki älysi juosta kotia ja sitte äiti tuli kattoon ja sitte ne soitti ambulanssin. Meleko kauan, ihan sininen olliin tästä jalasta ku lumihangessa.³⁴

Samalla kertomus on esimerkki siitä, missä asemassa jotkut suomalaiset maahanmuuttajat ovat pahimmillaan Ruotsissa olleet. En ole törmännyt vastaavanlaiseen piittaamattomuuteen tutkimuskirjallisuudessakaan, joten kertomus on varmasti ääritapaus. Mutta se antaa silti karun kuvan suhtautumisesta suomalaisiin maahanmuuttajiin. Joukon elämä kuvaa myös sitä, miten tärkeä rooli perheellä tulisi olla itsensä erilaiseksi tuntevan lapsen avustamisessa. Jouko tuli ongelmaperheestä, eikä hän saanut kotoa tarvitsemaansa tukea. Ruotsalaiseksi häntä ei ollut hyväksytty, ja suomalaiseen samaistuminen oli käytännössä mahdotonta. Kun on hyljeksitty koulussa, eikä kotikaan tuo oloon helpotusta, ihminen on yksin. Jos ihmistä ei hyväksytä hänelle luonnollisiin ryhmiin, on tuloksena hyvin todennäköisesti syrjäytyminen – näin kävi Joukolle. ”Sitte mäa rupesin aatteleen, että mäa en oo tavallaan niinku mikkään, että mäa oon niinku yksinäinen susi, jossaki vaan.”³⁵ Paha olo ajoi hänet hakemaan helpotusta alkoholista ja huumeista. ”Mää

³² Karin haastattelu. 8.3.2016.

³³ Esim. Ågren 2006, 85.

³⁴ Joukon haastattelu. 17.3.2016.

³⁵ Joukon haastattelu. 17.3.2016.

assuin metässäki vähän aikaa, menetin kaiken. Ystävät rahat, asunnon.”³⁶ Jouko sai kokea erilaisuutensa nahoissaan kovalla tavalla.

Useimmat Taalainmaan suomalaisista, kuten Kari, samaistuivat paikallisiin suomalaisiin. Samalla tavalla uskovat suomalaiset jakoivat yhteiset arvot ja ryhmäidentiteetin, ja lapsiperheet asuivat lähellä toisiaan. Siinä oli tilaa identiteetin perustalle. Joukolle tilanne oli paljon vaikeampi. Myöhemmin, päästyään elämässään jaloilleen, Jouko kehitti katkeroitumisen sijaan uskomattomalta tuntuvaan ajattelumallin: Hän otti samaistumispiiriksi koko maailman.

Jouko: ”sitte mää rupesin ajattelemaan, että mulla ei oo niinku rajoja ollenkaa. Että mulla on vapaus liikkua joka paikkaan. (--) Että se oli tavallaan nii semmonen mahtava tunne, että mun kotimaa on kaikkialla.”³⁷

1.1.2 ”Me ja ne”

Myös Tiia puhui erilaisuuden tuntemuksistaan paljon. Karille uskonnollisuudesta oli hyötyä – se yhdisti suomalaisia. Tiia oli erilaisen uskontonsa kanssa Sundsvallissa yksin ja se näkyi hänen kokemuksissaan.

Tiia: (--) Ja, sitte semmosista asioista mistä et tiiä mitään, niin yrität sitte peitellä että tietäisit, tai vaihtaa puheenaihetta, että onhan se semmosta työstämistä koko ajan ettet erottuisi.³⁸

Tiia kävi suomalaista luokkaa kolme ensimmäistä vuotta ja neljännen integroituna ruotsalaiseen luokkaan. Viidennestä luokasta eteenpäin hän kävi ruotsalaista luokkaa. Muista poiketen Tiia ei kuitenkaan puhunut vastakkainasettelusta koulussa. Sen sijaan hän koki, että suomalaisten ja ruotsalaisten erillisille luokille laittaminen johti siihen, että osapuolet eivät olleet keskenään tekemisissä. Samanlainen ”me ja ne” -asetelma on ollut hyvin tyypillinen myös muualla.³⁹ Toisaalta Weckström mainitsee omassa tutkimuksessaan, että ”suomenkielisellä luokalla opiskelemisella on tämän tutkimuksen perusteella myönteinen ja elämänmittainen vaikutus oppilaiden itsetunnolle, myönteiselle minäkuvalle ja kielitaidolle”.⁴⁰ Näkemyksiä on siis erilaisia, eikä varmaan voida sanoa, että suomenkielisillä luokilla opiskelu olisi ollut mustavalkoisesti vain hyvä tai huono asia.

³⁶ Joukon haastattelu. 17.3.2016.

³⁷ Joukon haastattelu. 17.3.2016.

³⁸ Tiian haastattelu. 30.3.2016.

³⁹ Ågren 2006, 84–86.

⁴⁰ Weckström 2011, 44.

Jouko toi myös esiin erittäin tärkeän huomion: ”Mutta sitte mä oon tullu siihen tulokseen, että vasta sitte voi rakentaa tulevaisuutta, ku on sinut menneisyyden kans.” Vuonna 2012 ilmestyneessä dokumenttielokuvassa *Laulu koti-ikävästä* (ohj. Mika Ronkainen, Suomi) elokuvan päähenkilö Kai Latvalehto, joka on itse toisen polven ruotsinsuomalainen, mainitsee saman asian. Elokuvasa Latvalehto pohtii itsestään jääneen jotain Ruotsiin, ja että hänen pitää tehdä jotain asialle, ennen kuin voi jatkaa eteenpäin.⁴¹ Näissä ajatuksissa on paljon ymmärrystä takana. Moni toisen polven ruotsinsuomalainen olisi varmasti kokenut olevansa paljon vähemmän maahanmuuttaja, jos heidän vanhempansa olisivat osanneet sopeutua paremmin uuteen maahansa. Monet työskentelivät koko ikänsä samassa tehtaassa suomalaisten työkaverien kanssa, yrittämättäkään integroitua ruotsalaiseen yhteiskuntaan.⁴² Aiempi tutkimus vahvistaa sen, että 1960–1970-luvuilla kasvaneet lapset ovat joutuneet kokemaan häpeää ja kiusaa vanhempiensa takia.⁴³

Ågren esittelee tutkimuksessaan Maija Savolaisen näkökulman, jonka mukaan suomalaisen maahanmuuttajan oli käytännössä valittava kahden vaihtoehdon välillä: Joko hakeutua nopeasti ruotsalaisten seuraan ja pyrkiä opettelemaan kieli ja kulttuuri – eli assimiloitua, tai toinen vaihtoehto oli segregatio eli eristäytyminen.⁴⁴ Molemmat vaihtoehdot ovat huonoja. Assimilaatio häivyttää maahanmuuttajan vanhan kansallisen identiteetin väärällä tavalla – pakottaen. Segregatio taas tietää sitä, että maahanmuuttaja säilyy ikuisesti maahanmuuttajana ja sama kohtalo odottaa hänen lastaan. Eristäytyminen vaikuttaisi olleen ensimmäisen sukupolven kohdalla paljon assimilaatiota tavallisempi vaihtoehto. Myös Taalainmaan lestadiolaisten ryhmäkäyttäytymistä voi 1960–1970-luvuilla kutsua varsin eristäytyväksi. Monet saivat liikkeen piirissä olevista suomalaisista niin hyvän turvaverkon, että he eivät vapaa-aikanaan olleet juuri missään tekemisissä ruotsalaisten kanssa. Toisaalta vaikka Karin vanhemmat olivat huonosti integroituneita, pärjäsi Kari silti hyvin, eikä hän joutunut kiusatuksi. Kärjistäen voisi kuitenkin sanoa, että suomalaisten maahanmuuttajien lasten tunne erilaisuudesta tuohon aikaan johtui kahdesta asiasta: Ensinnäkin yhtäkkiä tulleita maahanmuuttajia pidettiin outoina. Toiseksi suomalaiset sopeutuivat maahan huonosti, jolloin heidän lapsensa joutuivat kärsimään siitä.

---

⁴¹ *Laulu koti-ikävästä*. DVD Chapter 7.

⁴² Korkiasaari 2000, 177.

⁴³ Ågren 2006, 105.

⁴⁴ Ågren siteeraa Savolaista. Ågren 2006, 102.

Nykyisin suomalaiset pääsääntöisesti integroituvat hyvällä tavalla osaksi ruotsalaista yhteiskuntaa. He säilyttävät tietoisuutensa menneisyydestään, mutta kykenevät silti omaksumaan ruotsalaisen identiteetin ja sopeutumaan joukkoon oikealla tavalla. Näin ruotsinsuomalaisista kasvaa tasavertaisia kansalaisia, jotka voivat olla ylpeitä omista juuristaan. Ruotsinsuomalaiset tietysti assimiloituvat hiljalleen – luonnollisella tavalla – kun sukupolvet vaihtuvat. Tämän kaltaisen kehityksen soisi tapahtuvan muidenkin maahanmuuttajaryhmien kohdalla.

1.2 Suomalainen vai ruotsalainen?

Suomalaiseksi syntyminen ei ollut mikään lottovoitto 1960–1970-lukujen Ruotsissa. Keskustelu suomalaisista oli usein negatiivista ja keskustelua käytiin paljon. Otsikot tyyliin ”en finne igen” ja halveeraavat sanat, kuten ”finnjävel”, olivat tuolloin arkipäivää.⁴⁵ Ruotsissa kasvaessaan myös toisen polven suomalaiset olivat suomalaisia, halusivatpa tai eivät. He olivat Ruotsissa aina maahanmuuttajia – tai maahanmuuttajien lapsia ainakin. Haastattelemillani henkilöillä oli lisäksi oma uskontaustansa, joka entisestään erotti heitä kantaväestöstä. Toisaalta uskonnollisuus ja sen ympärille muodostunut suomalaisten yhteisö antoivat ainakin Karille erinomaiset mahdollisuudet samaistua suomalaisiin. Jotkut tietysti ovat olleet aina elämässään sinut oman taustansa ja identiteettinsä kanssa. Osa taas on joutunut kipuilemaan minäkuvansa kanssa koko elämänsä.

Kansallisuus on iso osa nykyihmisen identiteettiä. Tutkimuksen kannalta oli mielenkiintoista kuulla, missä vaiheessa haastateltavat alkoivat pohtia kansallisuuttaan. Merkityksellistä on se, mihin ihminen itsensä asemoi tai kokee, että hänellä on lupa asemoida itsensä. Esimerkiksi meille suomalaisille on yleensä tärkeää, että voimme sanoa olevamme suomalaisia. Toisen polven maahanmuuttajalle tilanne ei ole niin yksinkertainen. Ruotsalaiseen samaistuminen voi olla vaikeaa, jos ympäristö on hyvin suomalainen. Toisaalta on vaikeaa olla olematta sitä, mikä on maassa vallitsevaa. Paineet ulkoapäin ovat usein kovat. Voi olla myös vaikeaa samaistua kahteen kansallisuuteen yhtä aikaa. Lähdin hypoteesissani myös siitä, että kansallisuuden on oltava haastattelemilleni henkilöille merkityksellinen asia. Oletin niin ikään, että Ruotsissa syntyneinä tai kasvaneina haastateltavillani on oltava identiteetissään iso pala ruotsalaisuutta. Olin oletuksissani osin oikeassa ja osin pahasti väärässä.

Murrosikä näyttäisi olevan hyvin tärkeä vaihe identiteetin kehittymisen kannalta. Kaikki haastateltavani alkoivat silloin miettiä omaa taustaansa ja identiteettiään enemmän. Haastattelemistani henkilöistä Tiialla ja Joukolla oli selvästi vaikeinta suomalaisen taustansa

---

⁴⁵ Ågren 2006, 99.

kanssa. Tiia kertoi häpeilleensä murrosiässä taustaansa. Tiia koki olevansa ruotsalainen, mutta hän sai kuulla olevansa suomalainen. Kun kysyin, että häiritsikö se häntä, vastasi Tiia myöntävästi. Mutta hän totesi samaan hengenvetoon, että ”tavallaan ite niinku jotenki katto tosiasioita silimiin ja totes että sitä mä en saa niinku muutettua, että se on vaan pakko kestää”.⁴⁶ Tiia siis koki, että suomalaiseksi nimittely oli oikeutettua, vaikka hän ajattelikin olevansa ruotsalainen. Ympäristö määritteli hänen identiteettiään.

Myös Ågren ja Weckström ovat joissakin haastatteluissa havainneet saman asian.⁴⁷ Kuinka pitkään ulkomaalaistaustainen on ulkomaalainen maassa, jossa hän asuu? Sekä Ågren että Weckström ovat pohtineet samaa kysymystä.⁴⁸ Eräs Simo sanoo Ågrenin tutkimuksessa, että suomalaiseksi leimautuminen on väistämätöntä vaikka viidennessä polvessa, jos nimi on suomalainen.⁴⁹ Ågren näkee ulkomaalaisen taustan vaihtoehtona nimitykselle toisen polven maahanmuuttaja. Tämä taas aiheuttaa mielikuvan ihmisryhmästä, jotka eivät koskaan lakkaa olemasta maahanmuuttajia. Ja tämä taas vahvistaa asetelmaa *maahanmuuttaja – ruotsalainen*.⁵⁰

1.2.1 ”Minähän olin sama ku Suomi”

Kari kuvasi itseään aktiiviseksi suomalaisuuden puolustajaksi. ”Minähän olin sama ku Suomi”, mainitsi hän ammattikouluajoistaan.⁵¹ Yllätyin kuitenkin, kun Kari sanoi tuntevansa, että ”kyllä mä koin että mä oon vaan suomalainen”.⁵² Yritin vielä udella mahdollisesta ruotsinsuomalaisesta identiteetistä, mutta Kari vaikutti olleen tarkkaan selvillä omasta minäkuvastaan:

Kari: Niin kyllähän se ruotsinsuomalainen on fiksu nimi, mutta kyllähän me aivan suomalaisia, emmää tiä mistään ruotsinsuomalaisuudesta.⁵³

Kari kykeni kantamaan suomalaisuuttaan ylpeydellä, vaikka se tekikin hänet erilaiseksi muista. Tämä ei ole lainkaan itsestään selvä asia. Kari mainitsikin kylällään olleen joitakin, jotka eivät olleet suomalaisuutensa kanssa niin sinut: ”ja niissä on semmonen jännä piirre niissä muutamassa ketä on mielessä, että ne halus vähän enemmän samastuakki ruotsalaisiksi siellä, olla massan

⁴⁶ Tiian haastattelu. 30.3.2016.

⁴⁷ Ågren 2006, 39; Weckström 2011, 128.

⁴⁸ Ågren 2006, 19; Weckström 2011, 150.

⁴⁹ Ågren 2006, 51.

⁵⁰ Ågren 2006, 19.

⁵¹ Karin haastattelu. 8.3.2016.

⁵² Karin haastattelu. 8.3.2016.

⁵³ Karin haastattelu. 8.3.2016.

mukana”.⁵⁴ Tämä asia tulee toistuvasti vastaan myös tutkimuskirjallisuudessa.⁵⁵ Tiia halusi samaistua ruotsalaisiin,⁵⁶ mutta se olikin hänelle ainut luonteva vaihtoehto. Myös Jouko puhui asiasta:

Jouko: Sitä halusi sanna ja omaksua että mä oon niinku ruotsalainen. Mutta kummiski se kummitteli se suomalaisuus siellä takaraivossa. Sitte mä ajattelin, hyvin varhasessa vaiheessa, että miksi mun pittää kieltää se suomalaisuus. Suku, ja esi-isiä ja kaikkia tämmösiä, että miksi mun pittää tukehuttaa se menneisyys sen takia, jos ei siedä ottaa vastaan pilikkaa.⁵⁷

Karin ja Joukon kokemukset suomalaisuudesta olivat monessa suhteessa päinvastaisia. Kari ei ollut pilkasta moksiskaan, Joukoon se sattui. Molemmille suomalaisuus oli tärkeää, mutta Joukolle suomalaisena oleminen oli paljon rankempaa. Jouko oli vaikeasti kiusattu, joten hänen ajatuksensa suomalaisuuden kieltämisestä ovat siten hyvin ymmärrettäviä. Tämä on myös aiemmasta tutkimuksesta tuttu ilmiö. On nimittäin havaittu, että jos siirtolaisten lapset joutuvat pilkan kohteeksi etnisen taustansa vuoksi, he sulautuvat nopeasti valtakulttuuriin.⁵⁸

Kari mainitsi vielä, että Suomessa ollessaan hän koki voimakkaasti olevansa suomalainen ja haluavansa näyttää sen. Karin mukaan oli monia, jotka sen sijaan ”mielellään oli täällä ruotsalaisia”.⁵⁹ Aiemman tutkimuksen ja omien kokemuksieni perusteella on hyvin tyypillistä, että monet ruotsinsuomalaiset nuoret tuntevat ruotsalaisuuden itsessään kasvavan tullessaan Suomeen. Tiia koki asian juuri näin. Hän koki olevansa erilainen suomalaisten kanssa: ”Sitten kun tuli lomalle Suomeen niin oli sitä niin erilainen.”⁶⁰ Havainto tukee Eriksenin väitettä, jonka mukaan etninen identiteetti voimistuu sen ollessa uhattuna.⁶¹ Tiia koki olleensa niin integroitunut ruotsalaiseen yhteiskuntaan, ”että sitä ei tietyllä tavalla ehkä poikennu ku sen taustan takia sitte.”⁶² Kari taas ei kokenut tarvetta ruotsalaisuuden puolustamiseen, koska hän ei

---

⁵⁴ Karin haastattelu. 8.3.2016.

⁵⁵ Esim. Ågren 2006, 105.

⁵⁶ Tiian haastattelu. 30.3.2016.

⁵⁷ Joukon haastattelu. 17.3.2016.

⁵⁸ Weckström siteeraa Österlund-Pöttschia. Weckström 2011, 44.

⁵⁹ Karin haastattelu. 8.3.2016.

⁶⁰ Tiian haastattelu. 30.3.2016.

⁶¹ Eriksen 1993, 68.

⁶² Tiian haastattelu. 30.3.2016.

yksinkertaisesti kokenut olevansa ruotsalainen. Tämä on varsin epätavallista, joskaan ei poikkeuksellista.⁶³

Jouko palasi 22-vuotiaana takaisin vanhoillislestadiolaisuuteen ja pystyi uskonsa kautta saamansa ymmärryksen avulla antamaan häntä pahoinpidelleelle isälleen anteeksi. ”Ku sitä ymmärsi, että se on niinku sairas.” Samalla Jouko alkoi taas kokea, että ”mää oon yks näistä suomalaisista ja kuulun, oon yks heistä”.⁶⁴ Jouko kertoi suomalaisuuden kasvaneen sisällään jo vuosia, mutta vasta lapsuudenuskoon palaaminen avasi ovet myös sille, että hän pystyi taas tuntemaan itsensä todella suomalaiseksi. Lestadiolaisuus siis edusti Joukolle myös suomalaisuutta.

Krister Björklundin mukaan toisen ja kolmannen siirtolaispolven tilanne Ruotsissa on aivan erilainen kuin heidän vanhemmillaan. Suomalaisuus ei yhdistä heitä muuten kuin luokitteluna.⁶⁵ Taalainmaan suomalaisten yhteisössä lestadiolaisuus kuitenkin yhdistää suomalaisia tehokkaasti yhä edelleen, ja yhteydet Suomeen ovat säilyneet kiinteinä. Samaan aikaan he ovat kiinteä osa sikäläistä ruotsalaista yhteiskuntaa, eikä heitä pidetä outoina. Uskonnollisuus siis toimii suomalaisen identiteetin jatkuvuuden takaajana, vaikka Taalainmaan suomalaisuus ei olekaan sama asia kuin Suomen suomalaisuus. Samalla ryhmään kuuluminen tuo myös turvallisuuden tunnetta yksilölle ja antaa kasvualustan vahvalle identiteetille.

1.2.2 Etniset strategiat

Haastateltavien suhtautumista suomalaisuuteen ja ruotsalaisuuteen voidaan tarkastella etnisten strategioiden kannalta. Käsite on lainattu antropologiasta ja sillä tarkoitetaan yksilön tapaa tuoda esiin ja pitää piilossa omaa etnisyyttään ympäristön assimilaatiopaineissa.⁶⁶ Karin positiivinen vähemmistöidentiteetti on yksi strategia. Karin kyky analysoida ja suodattaa negatiivista palautetta sekä hänen kuvauksensa itsestään aktiivisena suomalaisuuden puolustajana ovat siitä selkeitä merkkejä.⁶⁷ Karin kaltaiseen toimintaan yltääkseen on kuitenkin saavutettava ryhmässään vahva asema ja itsetunnon on muutenkin oltava vahva.

Tiia taas oli omaksunut enemmistön eli ruotsalaisten etniset käyttäytymismallit ja arvojärjestelmän, ja hän tunsu olonsa kotoisammaksi ruotsalaisten kuin suomalaisten keskuudessa.

---

⁶³ Björklund 2012, 62.

⁶⁴ Joukon haastattelu. 17.3.2016.

⁶⁵ Björklund 2012, 71.

⁶⁶ Ouvinen-Birgerstam 1984, 61.

⁶⁷ Ouvinen-Birgerstam 1984, 62–63.

Tiialla oli siis Kariin nähden päinvastainen positiivinen enemmistöidentiteetti -strategia.⁶⁸ Joukon tilannetta kuvaa parhaiten marginaaliteetti-strategia, jossa yksilö on jättänyt alkuperäisen ryhmänsä, mutta ei tule hyväksytyksi enemmistöryhmään.⁶⁹ Joukolla oli vaikea asema ryhmien välissä, eikä hän pystynyt identifioitumaan suomalaisuuteen tai ruotsalaisuuteen. Tuloksena on helposti syrjäytyminen, niin kuin Joukolle kävi.

---

⁶⁸ Ouvinen-Birgerstam 1984, 65.

⁶⁹ Ouvinen-Birgerstam 1984, 65.

2 SUOMEN AIKA

2.1 Maahanmuuttajasta paluumuuttajaksi

Suomessa yleisesti hyväksytyyn määritelmän mukaan paluumuuttajiksi lasketaan kaikki suomalaista syntyperää olevat maahanmuuttajat kansalaisuudesta riippumatta.⁷⁰ Tämä ei tietenkään tarkoita sitä, etteikö paluumuuttaja voisi tuntea itseään maahanmuuttajaksi. Teknisesti ottaen haastateltavani ovat kuitenkin paluumuuttajia. Psykologi Erkki Virta on tutkinut paluumuuttajalasten identiteettiä. Vaikeinta sopeutuminen on Virran mukaan niille lapsille, jotka ovat viihtyneet hyvin Ruotsissa ja mieltävät itsensä enemmän ruotsalaisiksi kuin suomalaisiksi. Paluumuuttajia saatetaan pitää ruotsalaisina maahanmuuttajina eikä Suomessa ole ryhmää mihin samaistua.⁷¹ Omassa tutkimuksessani haastateltavilla on kuitenkin ollut uskonnollisuus, joka oletin toimivan yhdistävänä tekijänä heidän muuttaessaan Suomeen, vaikka heitä täällä olisi pidettykin ruotsalaisina.

2.1.1 Muuton syyt ja kokemukset

Kuten haastateltavieni tarinat muutenkin, myös kokemukset Suomeen muutosta olivat hyvin erilaisia. Karin ja Joukon kokemukset ovat sikäli yhtäläiset, että molemmat muuttivat Suomeen vapaaehtoisesti aikuisiällä. Näin ollen heidän muuttoonsa ei liity suurta dramatiikkaa. Tiia muutti Suomeen perheensä kanssa murrosiässä ja hänen kokemuksensa muutosta ovat hyvin vaikeat.

Kari muutti Suomeen 19-vuotiaana lähtiessään armeijaan. Karin mukaan ”ei se koskaan ois ollu vaihtoehto, että jäisin Ruotsiin [armeijaan]”.⁷² Armeijan jälkeen Kari asettui Suomeen saatuaan heti töitä. Karille muutto ei ollut mitenkään suunniteltu tai kauan toivottu mutta jokseenkin luonnollinen vaihtoehto kuitenkin. Jouko muutti Suomeen tyttökaverinsa ja tulevan vaimonsa perässä 23-vuotiaana. Jouko oli miettinyt Suomeen muuttoa jo vuosia, ja hän lähti heti tilaisuuden koittaessa.⁷³ Tiialle muutto 13-vuotiaana Suomeen oli järkytys ja tarkoitti irti repäisyä yhteiskunnasta, johon hän oli kovalla työllä onnistunut integroitumaan. Hän oli ajatuksissaan rakentanut tulevaisuutensa Ruotsiin ja koki olevansa ruotsalainen. Kysyin, miltä uutinen muutosta tuntui:

⁷⁰ Korkiasaari 2000, 473.

⁷¹ Joensuu siteeraa Virtaa. Joensuu 2008, 54.

⁷² Karin haastattelu. 8.3.2016.

⁷³ Joukon haastattelu. 17.3.2016.

Tiia: Ihan järkyttävältä. Kahteen viikkoon en puhunu vanhemmille. En aikonu lähtä mukkaan mutta tiesin että ei oo vaihtoehtoa. Mutta olin todella pettyyn ja murtunu ja vihanen.⁷⁴

Tiia muutti Sundsvallin kaupungista Rovaniemen maalaispitäjään, joten ”kulttuurishokki oli todella raju.”⁷⁵ Tiiaa Suomi tuntui vieraalta ja oudolta. Suomessakaan Tiiaa ei luokiteltu maahanmuuttajaksi, eikä Tiia ole itsekään osannut nähdä tilannettaan niin. Ei, vaikka hän tunsu itsensä erilaiseksi ja häntä kohdeltiin ”hurrina”. Maahanmuuttajia Rovaniemellä olivat vain ne, jotka näyttivät erilaisilta. Virran mukaan paluumuuttajalapsen määrittely vanhempiensa mukaan,⁷⁶ joten Suomessa suomalaisten jälkeläinen on suomalaisten mielestä paluumuuttaja, vaikkei olisi aiemmin maassa asunut.

Valtiotieteen ja politiikantutkija Soinisen tutkimuksen mukaan jopa joka toinen ruotsinsuomalainen, jolla on suomalaiset vanhemmat, voisi kuvitella asuvansa Suomessa. Luku tuntuu varsin korkealta, mutta kuvastaa muuttoliikkeen tavallisuutta. Soinisen mukaan vanhempien asenteet heijastuvat lasten muuttohalukkuuteen.⁷⁷ Päätelmä on varmaan osittain oikea, koska ero perheisiin, joissa toinen vanhemmista on ruotsalainen ja toinen suomalainen, on niin iso. Mutta vaikka Tiian vanhemmat halusivatkin muuttaa Suomeen, ei Tiialla itsellään ollut siihen mitään halua. Tiian ja Karin niin erilaisten kokemusten perusteella voidaan varovaisesti päätellä, että suomalaisiin samaistuminen edellyttää myös suomalaista lähipiiriä, josta imeä positiivisia vaikutteita.

2.1.2 Suomessa ruotsalainen

Suomeen muutettaessa jotkut toisen polven ruotsinsuomalaiset kokivat saapuneensa ikään kuin takaisin kotiin. Olihan Suomi heidän vanhempiansa kotimaa. Suomi oli se paikka, missä he kokivat juuriensa olevan. Suomeen muuttaessaan moni sai kuitenkin pettymykseen havaita, että suomalaisten silmissä he olivat ruotsalaisia – siis jälleen erilaisia. Kaikki haastateltavani joutuivat kokemaan tämän. Asiaan suhtautumisessa oli taas isoja eroja.

Karia ei asia tuntunut suuremmin haitanneen. Hän vain toisteli olevansa suomalainen, vaikka onkin asunut Ruotsissa. Kari totesi olleen koomista että, ”Ruotsissa oot niin sää oot aina vaan ’finne ja finne ja finne’ ja sitte ku tuut tänne niin sää oot ’ruottalainen ruottalainen ruottalainen’.” [– –] Ei

⁷⁴ Tiian haastattelu. 31.3.2016.

⁷⁵ Tiian haastattelu. 31.3.2016.

⁷⁶ Joensuu 2008, 54. Joensuu siteeraa Virtaa.

⁷⁷ Soininen 1989, 58.

mulla niin nopeasti vaihu nää identiteetit [naurahtaa].”⁷⁸ Epäilemättä tämä kuvastaa Karin vahvaa itsetuntoa ja minäkuvaa. Tiiakaan asia ei haitannut kuin ”vähäsen”. Tiia arveli sen johtuvan siitä, että hän oli jo lapsena joutunut ”taistelemaan kaverisuhteitten vuoksi niin sitä jatko samalla linjalla sitte”.⁷⁹ Tiia oli siis tottunut erilaisuuteen ja hän pystyi elämään sen kanssa. Ehkä nimittely ei haitannut Tiiata siksikään, että hän kuitenkin koki olevansa ruotsalainen. Jouko taas sanoi nimittelyn tuntuneen inhottavalta, eikä hän voinut ymmärtää sitä: ”Se tuntui hyljetyltä. Sitä on jotaki, mutta kummiskaan sitä ei oo jotaki, mittään.” Jouko lisäsi vielä, että ”ku suomalainen sannoo suomalaiselle, että ’hurri’. Että se ei niinku mee mun jakeluun.”⁸⁰

Paluumuuttajien tai Suomessa lomailevien ruotsinsuomalaisten ruotsalaisiksi nimittely on havaittu myös aiemmassa tutkimuksessa.⁸¹ Näyttää siltä, että nimittelyn ja erilaisena pitämisen kokeminen on kiinteästi yhteydessä siihen, miten vahvalla pohjalla yksilön identiteetti on ja toisaalta minkälaiseksi hän itsensä kokee. Samalla tavalla kuin Ruotsissa asuessaan, Kari ei loukkaantunut nimittelystä, koska hän oli sinut itsensä kanssa. Jouko ei pitänyt nimittelystä, koska hänen identiteettinsä ei ollut vielä valmis kestämään sellaista. Jouko oli ollut kiusattu Ruotsissa suomalaisuutensa tähden, joten hän ei voinut ymmärtää, miten voi yhtäkkiä joutua Suomessa nimitellyksi ruotsalaiseksi. Jouko kertoi nykyään lähinnä nauravansa niille, jotka nimittävät häntä ruotsalaiseksi, joten tämä kertonee identiteetin vahvistumisesta. Tiiakaan ei pitänyt nimittelystä erityisemmin, mutta hän ei kokenut sitä niin inhottavana – tai ainakin hänen kova kuorensa kesti sen.

2.2 Sopeutuminen Suomeen

Jos muuttaa aikuisena maahan, jonka kieli, kulttuuri ja uskonto ovat tuttuja, voi sopeutuminen olla parhaimmillaan helppoa. Karille se oli sitä. ”Oma paikka löytyi helposti saman ikäisten sukulaisten avulla, ja Kari koki, että ”tänne mää kuulun. Täällä mun nimi on ookoo. [– –] Täällä ei tarvinnu kokea sellasta muukalaisuutta, olla niinku erilaisia”. Karin kokemuksista näkyy taas selvästi läpi hänen suomalaisuutensa ja hänen lausahduksensa kuvastaa sitä: ”kyllähän sitä Kari Kukkosenä ruotsalaisessa yhteiskunnassa ei kuulosta että se on paikallinen.”⁸²

⁷⁸ Karin haastattelu. 8.3.2016.

⁷⁹ Tiian haastattelu. 31.3.2016.

⁸⁰ Joukon haastattelu. 17.3.2016.

⁸¹ Esim. Weckström 2011, 113.

⁸² Karin haastattelu. 8.3.2016.

Joukolle sopeutuminen oli vaikeampaa. Jouko ei ollut juurtunut suomalaisuuteen niin kuin Kari, joten hän tunsu aluksi olevansa maahanmuuttaja. Jouko kuvasi tavallaan tuttuun paikkaan muuttamista hienolla vertauksella: ”Sitä muuttaa kuoren sisälle, missä ei oo mittää. [– –] Taulu on otettu pois, näkkee vaan raamit”. Toisin kuin Karille, Joukolle Suomi oli myös pieni pettymys. ”Täällä oli palio köyhempää ja talot oli huonompia ja kulkuneuvot ja siis kaikki.” Joukolle oman paikan löytäminen ”oli ettimisessä” ja hänen kokemuksensa mukaan suomalaiset viranomaiset olivat ”negatiivisia”. Toisaalta Joukon mielestä oli ”mahtava kuulla, että joka paikassa puhuttiin suomea” ja hän ajatteli olevansa ”yks heistä, kummiski”.⁸³

Murrosikäisenä maasta toiseen muuttaminen oli Tiian kohdalla raastava kokemus, eikä sopeutumisenkaan ollut helppoa. Muutto löi Tiian henkisesti rikki ja se on vaikuttanut hänen elämäänsä tänne asti. ”Tosi harva näkkee sen pirstaleisen sisimmän.” Sopeutuminen oli hidasta. ”Kiersin kaikki mahdolliset kaveriporukat”, Tiia sanoi.⁸⁴

Kaikkien kolmen haastateltavan muuttokokemusten ja sopeutumisen voi nähdä heijastelevan heidän Ruotsissa omaksumaansa etnistä strategiaa. Kari, joka jo Ruotsissa tunsu itsensä suomalaiseksi, sopeutui Suomeen ymmärrettävästi hyvin. Tiia taas koki olevansa ruotsalainen, joten hänellä oli suuria vaikeuksia samaistua suomalaisiin ja siten omaksua suomalaista identiteettiä. Jouko taas ei ollut täysin omaksunut suomalaista tai ruotsalaista identiteettiä, joten epävarmuus itsestä jatkui myös Suomessa.

2.3 Yhdistävä uskonnollisuus

Oletin haastattelemini henkilöiden hyötyneen siitä, että Suomesta löytyi samalla tavalla uskovia kuin he itse. Ryhmytymisen ja samaistumiseen kykenemisen kannalta on ensiarvoisen tärkeää tunne siitä, että on ”omien” ympäröimä. Karin ja Joukon kohdalla oletukseni piti täysin paikkaansa. He tunsivat muutenkin vahvaa suomalaisuutta itsessään, ja uskonnollisuus yhdisti heitä suomalaisiin vielä vankemmin. Tiian kohdalla tilanne ei kuitenkaan ollut samanlainen.

Karin ystävät olivat aina olleet muita Taalainmaan suomalaisia, samalla tavalla uskovia. Armeijan jälkeen Suomeen jääminen oli siten Karille helppoa: ”Samallailta uskovia löytyy täältäki sitte. Sehän on tietyllä tavalla niinku tulis kotiin ja tuttuun ja turvalliseen paikkaan.”⁸⁵ Kari löysi vaimon lestadiolaisuuden piiristä. Pian Karilla ja hänen vaimollaan oli ympärillään muutaman

⁸³ Joukon haastattelu. 17.3.2016.

⁸⁴ Tiian haastattelu. 31.3.2016.

⁸⁵ Karin haastattelu. 8.3.2016.

ystäväpariskunnan ja -perheen joukko, ”josta muodostu semmonen lähiturvaverkko. Ja mää aattelen että jos ei niitäkään jollaki olis. Nii onhan se muukalainen.” Yhteinen usko siis loi aivan uudenlaiset edellytykset Karille löytää oma paikkansa Suomesta. Myös Jouko nosti asian esiin sanoen, että ”se on kummiski ne muut uskovaiset niin se yhittää”.⁸⁶

Yllätyin Tiian aivan erilaisesta kokemuksesta. Tiia oli ”13 vuotta pyristelly yksinään” Sundsvallissa, jossa ei muita lestadiolaisia ollut. Yhtäkkinen sopeutuminen joukkoon, jossa oli paljon lestadiolaisia, ei ollut helppoa. ”Koska täällä sitte oli tietynlaiset käyttäytymispaineet. Sut luokilteltiin ja ryhmiteltiin johonki ja odotettiin käyttäytyvän niin.”⁸⁷ Yllättävää kyllä, nimenomaan ei-lestadiolaiset eivät hyväksyneet Tiian poikkeavaa käytöstä. Tiia ei osannut käyttäytymiskoodia, koska hänellä ei ollut lapsuudesta mallia siihen. Tiia muutti Suomeen myös herkässä murrosiässä, jolloin nuori muutenkin hakee paikkaansa. Koska Tiia oli muuttoonsa asti samaistunut vain ruotsalaisiin ja pyrkinyt mukautumaan ruotsalaiseen yhteiskuntaan, on yhteyden puuttumisen tunne suomalaisten lestadiolaistenkin kanssa hyvin ymmärrettävää.

Kulttuurintutkija ja sosiologi Merja Reijosen mukaan yksittäisten maahanmuuttajien ryhmäytyminen uuden kulttuurin osalliseksi ryhmäksi todentuu vasta useiden maassaolovuosien jälkeen.⁸⁸ Karilla ja Joukolla oli kuitenkin uskonnollisuus, joka automaattisesti kiinnitti heidät lestadiolaisten ryhmään. Samalla se tarkoitti myös yhteisiä arvoja ja ajatusmaailmaa, joka molemmilla oli opittuna jo lapsuudesta. Näin sopeutuminen helpottui huomattavasti. Tiian kohdalla uskonnollisuus ei ainakaan aluksi yhdistänyt häntä suomalaisiin, koska hän oli omaksunut lapsuudessaan ruotsalaisen tavan toimia. Tiia oli myös Karia ja Joukoa huomattavasti nuorempi Suomeen muuttaessaan, mikä on vaikuttanut hänen kokemuksiinsa oleellisesti.

---

⁸⁶ Joukon haastattelu. 17.3.2016.

⁸⁷ Tiian haastattelu. 31.3.2016.

⁸⁸ Reijonen 2002, 40.

3 IDENTITEETTI KAHDEN KANSALLISUUDEN RISTIAALLOKOSSA

3.1 ”Se on vahvuus ja rikkaus”

Yksi tutkimuskysymyksistäni oli, miten kahden maan kansalaisena ja välissä eläminen on vaikuttanut haastateltavien elämään ja identiteetin muodostumiseen. Kokemukset voi jakaa karkeasti positiivisiin ja negatiivisiin. Jouko ja Tiia kokivat taustansa sekä positiivisena että negatiivisena asiana. Jossakin määrin heidän lausumansa ovat myös ristiriidassa heidän omien ajatustensa kanssa. Tämä ei tarkoita, etteivätkö heidän kertomansa asiat olisivat olleet heille tosia. Se kertoo vain siitä, että tunteet ja kokemukset itsessään ovat ristiriitaisia. Ainoastaan Kari kuvasi elämäntilannettaan ja historiaansa vain positiivisin sanankääntein.

Ehkä hieman yllättäen Kari nosti ainoana esiin ruotsin kielen taidon, josta hän oli hyötynyt työelämässään. ”Onhan se ollu aina mulle etu”,⁸⁹ totesi Kari. Toisaalta se ei tarkoita sitä, että Jouko ja Tiia eivät olisi kokeneet kielitaitoaan positiivisena asiana, vaikka he eivät asiaa suoraan maininneetkaan; Ehkä he eivät vain olleet tarvinneet ruotsin kieltä työelämässä samalla tavalla kuin Kari. Vaikka Kari moneen kertaan haastattelun aikana korosti suomalaisuuttaan, oli hän tyytyväinen ruotsinsuomalaisesta taustastaan. Tämäkin on varmasti signaali Karin identiteetin vahvuudesta:

Kari: Mutta kyllä mää koen niin, että mulla on semmone vahvuus, että mulla on semmonen tausta. Että mää tunnen kielen ja tunnen kulttuurin. Mulla on sidos sinne ja sisaruksia siellä ja tuttuja, se on ehottomasti vahvuus ja rikkaus. Ehottomasti, että en niinku millään haluais jättää siitä pois. Et kyllä se on vaan voimavara.⁹⁰

Tiialle ruotsinsuomalaisuus oli aiheuttanut elämässä monia ongelmia, mutta hän osasi silti arvostaa taustaansa. Tiian kommentti oli tosin varsin lyhyt, ja keskittyi lähinnä näkemykseen ihmisyydestä: ”Kyllä se tuo ihan erilaisen avaruuden ja varmaan vahvistaa sitä itsetuntoa. Kyllä mää niinku niin aattelen. Että suvaitsevampi aattelen ite, että sitä on.”⁹¹ Joukon voi myös tulkita pitävän itseään tavallista suvaitsevampana, kun hän moitti suomalaista putkinäköiseksi, joka ”on siinä pienessä jakkarassa keittiössä mistä näkkee vaan pikkusen keittiön ikkunasta.” Jouko jatkoi edelleen ”hurriksi” nimittelevistä ihmisistä:

⁸⁹ Karin haastattelu. 8.3.2016.

⁹⁰ Karin haastattelu. 8.3.2016.

⁹¹ Tiian haastattelu. 31.3.2016.

Jouko: [– –] Nii mää oon tullu siihen tulokseen, että ne ihmiset jotka sanoo niin, ei oo Oulun läänistä liikkunu mihinkään. Että ne, jos jollaki on köyhä elämä niin niillä. Että tuota, niin sen täytyy olla.⁹²

Joensuun tutkimuksessa paluumuuton positiivisella tavalla kokeneiden kokemukset kahdesta kansallisuudesta korostivat niin ikään lähinnä suvaitsevuuutta ja avarakatseisuutta.⁹³ Joensuun tutkimus paluumuuttajista oli kysely- ja esseetutkimus, joten hänen informanttinsa antoivat vastauksia tarkkoihin kysymyksiin. On otettava huomioon, että haastattelussa vastaukset syntyvät vuorovaikutuksessa, ja vastaukset saattavat vaihdella kysyjän oman taustan mukaan.⁹⁴ Huomionarvoista on, että ainoastaan Kari koki tilanteensa ja historiansa kokonaisvaltaisesti hyvänä asiana.

3.2 ”Ensimmäinen vastaus on se, että olen erilainen”

Joukulle ja Tiialle kahden kansallisuuden välissä eläminen ei ole ollut ongelmattonta. Heidän aiemmat elämäkokemuksensa huomioon ottaen se ei ole yllättävää. Vaikea muuttokokemus Suomeen näkyi Tiian elämässä yhä. Vaikka Tiia koki olevansa normaalia suvaitsevampi, on muuton rikkoma identiteetti edelleen arka. Kun pyysin Tiiaa kuvailemaan elämäänsä nyt, oli hänen vastauksensa paljon puhuva:

Tiia: Ensimmäinen vastaus on se, että olen erilainen.⁹⁵

Tiia koki Suomeen muuttaessaan olevansa voimakkaasti ruotsalainen. Nykyään hän ei kuitenkaan osannut asemoida itseään kansallisuuden perusteella mihinkään.

Tiia: On niin monta kertaa joutunu vaihtamaan sitä, kääntämään niin sanotusti kelkkaa. Ensin menit suomalaisena suomalaiseen kouluun sitte vaihoit ruotsalaiseen kouluun ja sitte vaihoit taas Suomeen kouluun. Niin on, se on sekottanu liikaa. Ei oo ollu semmosta niin pitkää aikajaksoa, että olis kerinny kehittyä.⁹⁶

Tämän takia Tiia sanoi tunteneensa itsensä aina Suomessa ulkopuoliseksi ja erilaiseksi. Tiia totesi kansallisen identiteettinsä olevan ”hukassa”. Ulkopuolisuuden tunne ei ole hävinnyt koskaan, ja

⁹² Joukon haastattelu. 17.3.2016.

⁹³ Joensuu 2008, 73–74.

⁹⁴ Ågren 2006, 40.

⁹⁵ Tiian haastattelu. 31.3.2016.

⁹⁶ Tiian haastattelu. 31.3.2016.

Tiia kuvaili sen ”hajottavan identiteettiä ja itsetuntoa”, vaikka toisaalta hän ajattelikin taustansa vahvistavan itsetuntoaan.⁹⁷ Kysyin, uskooko Tiia tunteen häviävän:

Tiia: Toivottavasti, mutta mää en jaksakaan oikeen uskoa enään sitä. Että se on, se on aika semmonen, se on aika kova paikka, minkä kans joutuu elämään. [- -] Että sen on joutunu rakentamaan sen pärjäävän kuoren.⁹⁸

Vaikka Suomessa asuminen tarkoitti Tiialle ulkopuolisuutta, ei Tiia harkinnut koulunsa jälkeen muuttoa takaisin Ruotsiin. ”Elikkä suurin syy on taas se tavallaan pelko, että taas repästään irti ja alotan kaikki alusta. Niin ei oo voimavaroja semmoseen.”⁹⁹ Reijosen mukaan kotimaan ulkopuolella elävä ajautuu ajan myötä ulkopuoliseksi myös ensisijaisen sosialisationsa kulttuurissa. Hänestä tulee henkilö, joka ei ole täysin kotonaan missään tai on kotonaan kaikkialla.¹⁰⁰ Tiia oli ajautunut kahden kulttuurin väliin ja hän sanoi mieltävänsä itsensä juurettomaksi. Laulu koti-ikävästä -elokuvan Kai Latvalehto oli myös 13-vuotias muuttaessaan Suomeen, ja kuvasi ulkopuolisuuden tunnettaan lähes samoin sanoin.¹⁰¹ Myös Joensuu sai paluumuuttajien haastatteluissaan vastaukseksi useita kokemuksia juurettomuuden tunteesta.¹⁰² Nykyisin Tiia kertoi jo pystyvänsä jossain määrin samaistumaan suomalaisiin – 26:n Suomessa asutun vuoden jälkeen.

Joukon muuttokokemus ei ollut vaikea, mutta vaikeat lapsuus ja nuoruus ovat heijastuneet hänen myöhempään elämäänsä. Haastattelussa Jouko pohti ensin pitävänsä ”enemmän ittiä suomalaisena”, mutta päätyi heti perään sanomaan, että ”se on fifty-fifty kummiski. Että se on yhtä vahva tämmönen identiteetti, suomalaisuus ja ruotsalaisuus, että se ei koskaan lähe pois.”¹⁰³ Joukon tuntemukset olivat siis hiukan ristiriitaiset. Ruotsissa asuessaan hän kuvaili ”suomalaisuuden kummitelleen takaraivossa”, mutta Suomessa asuessaan ruotsalaisuus on ”positiivisessa mielessä” mukana elämässä.¹⁰⁴

Joukolla tuntui koko haastattelun ajan olevan vaikeuksia määritellä itseään ja omaa asemaansa suomalaisuuden ja ruotsalaisuuden välissä. Jouko korosti moneen kertaan olevansa suomalainen

⁹⁷ Tiian haastattelu. 31.3.2016.

⁹⁸ Tiian haastattelu. 31.3.2016.

⁹⁹ Tiian haastattelu. 31.3.2016.

¹⁰⁰ Reijonen 2002, 49.

¹⁰¹ Laulu koti-ikävästä. DVD chapter 8; chapter 12.

¹⁰² Joensuu 2008, 76.

¹⁰³ Joukon haastattelu. 17.3.2016.

¹⁰⁴ Joukon haastattelu. 17.3.2016.

ja olevansa onnellinen nimenomaan Suomessa sijaitsevasta omasta talostaan. Toisaalta hän sanoi kokevansa tarvetta puolustaa ruotsalaisuuttaan joskus – vaikka ei voinutkaan ymmärtää itsensä nimittämistä ruotsalaiseksi. Jouko ymmärsi oman historiansa merkityksen identiteetilleen, eikä hän siksi yrittänyt unohtaa sitä. Toisaalta Ruotsin ajan traumaattiset kokemukset tekivät asiasta ristiriitaisen.

Jouko: Kyllä se niin on, että yhen kerran ku on saanu asua ja juurtua johonki, niin eihän se koskaan lähe pois. Vaikka ite haluais katkasta ne juuret, niin eihän ne koskaan lähe pois sinusta. [– –] Niin, että tuota, jos sinä yrität poistaa jotaki itsestä, mihin sää oot kasvanu, niin sää tavallaan niinku petät ittiä. Että miksi sun pittää tuhota, ottaa pala pois itestä, heittää pois, vaikka sää et kummiskaan pysty heittää sitä pois. Että se on aina, se on aina jossaki.¹⁰⁵

3.3 Samaa maata, mitä kansaa?

On pohtimisen arvoista, miksi Kari, Jouko ja Tiia kokivat nykyelämänsä kahden kansallisuuden keitoksessa niin eri tavoin. Kari koki olevansa suomalainen ja pitävänsä ruotsinsuomalaista taustaa rikkautena ja hyvänä asiana elämässään. Jouko koki olevansa suomalainen, mutta myös ruotsalainen. Tiia taas ei osannut mieltää itseään suomalaiseksi tai ruotsalaiseksi, ja hän oli tuntenut itsensä aina ulkopuoliseksi.

Karin myönteinen ja vahva identiteetti on seurausta hänen vakaasta elämästään. Kari pystyi Ruotsissa ollessaan samaistumaan suomalaisiin ympäristön ollessa hyvin suomalainen. Tämä vahvistaa Reijosen näkemyksen, jonka mukaan kulttuurisen identiteetin tunne ei ole sidoksissa paikkaan vaan tilaan, joka on toiminnan ja kuulumisen kokemuksellinen ympäristö.¹⁰⁶ Yhteinen usko lujitti paikallisten ruotsinsuomalaisten välejä ja piti myös yhteydet Suomeen kiinteinä. Kari ei omaksunut ruotsalaista identiteettiä lainkaan, mutta hän ei koskaan tarvinnut sitä, koska suomalainen yhteisö loi hänelle riittävän perustan juurtumiseen. Niinpä Kari ei joutunut tuntemaan itseään Ruotsissa ulkopuoliseksi. Reijosen mukaan kulttuurinen identiteetti on tunne johonkin kuulumisesta ja viimekädessä se on symbolinen perusta, jolle yksilön minuus rakentuu.¹⁰⁷ Koska Karin identiteetti oli lapsuudesta asti rakentunut suomalaisuuteen, ei Suomeen muutto ja täällä eläminen ole ollut hänelle ongelma.

Joukon tilanne poikkesi Karin tilanteesta siinä, että hän ei pystynyt lapsuudessaan juurtumaan ruotsalaisuuteen tai suomalaisuuteen kunnolla. Joukon elämä ajautui perheväkivallan ja

¹⁰⁵ Joukon haastattelu. 17.3.2016.

¹⁰⁶ Reijonen 2002, 86.

¹⁰⁷ Reijonen 2002, 31.

koulukiusaamisen takia lapsuudesta lähtien sivuraiteille, eikä hänellä ollut vakaata kasvualustaa identiteetilleen. Kiusaaminen ajoi Joukon pohtimaan suomalaisuutensa tukahduttamista. Toisaalta häntä ei ainakaan aluksi hyväksytty ruotsalaiseksikaan. Vaikka Jouko nykyään kokeekin suomalaisuuden omakseen, lapsuuden juurettomuuden kokemukset vaikuttavat hänen identiteetissään yhä.

Suomeen muutto tuli Tiialle erittäin pahaan aikaan. Hän oli juuri löytänyt oman paikkansa ja identiteettinsä ruotsalaisessa yhteiskunnassa ruotsalaisena, kun hänet repäistiin siitä irti. Tiia rikkoutui sisäisesti ja kadotti yhteenkuuluvuuden tunteen ruotsalaisten kanssa. Suomalaisiin samaistuminen taas oli äärettömän vaikeaa, koska Tiia koki itsensä niin erilaiseksi. Reijosen mukaan se, että maahanmuuttaja tai maahanmuuttajaryhmät näyttävät sopeutuneen uuteen kulttuuriin, ei välttämättä poista maahanmuuttajan kokemaa ulkopuolisuuden tunnetta.¹⁰⁸ Tiian kohdalla asia oli juuri näin, sillä suomalaisen perheen lapsena hän hallitsi kielen ja kulttuurinkin, mutta tuns silti itsensä aina erilaiseksi ja ulkopuoliseksi.

Joukon ja Tiian kertomuksia yhdistää se, että molemmilla on takanaan kriisi, identiteettiä hajottava kokemus. Molemmilla kriisi oli myös pahimmillaan murrosiän aikoihin. Jouko otettiin 12-vuotiaana ensimmäistä kertaa huostaan ja hänen elämänsä oli sekaisin. Tiia muutti Suomeen 13-vuotiaana ja joutui erilleen siitä kaikesta, mikä oli hänelle rakasta. Molemmat ovat sittemmin toipuneet vastoinkäymisistään ja elävät hyvää elämää, mutta aikanaan herkkään identiteettiin tulleet haavat muistuttavat yhä itsestään. Reijosen mukaan yksilön identiteetti on vastaanottavan kulttuurin ”väritettävissä” ja merkittävässä ellei maahanmuuttaja itse tunnista ja vahvista itsessään sitä ydintä tai minäkuvaa, joka on kehittynyt ensisijaisessa identifikaatioprosessissa.¹⁰⁹ Tämän väitteen vahvistavat sekä Karin, Joukon että Tiian tarinat. Turvallisen lapsuuden ja nuoruuden elänyt aikuinen identifioituu omaksi kokemiinsa ryhmiin ja hänen minäkuvastaan tulee vahva. Näin ollen hän kykenee vahvistamaan identiteettiään ja käsittelemään erilaiseksi ja ulkopuoliseksi joutumista paljon paremmin kuin herkkä murrosikäinen.

Haastattelujeni perusteella näyttää siltä, että identiteettikehityksen ja juurtumisen vaurioituminen murrosiässä altistaa henkilön tuntemaan itsensä ulkopuoliseksi ja erilaiseksi vielä vuosikymmeniä myöhemmin. Tietysti otantani on hyvin pieni, eikä yksittäisille puheenvuoroille voi antaa liian suurta painoarvoa, vaikka ne ovatkin kokemuksina kertojilleen tosia. Eri puolilta

---

¹⁰⁸ Reijonen 2002, 64.

¹⁰⁹ Reijonen 2002, 80.

tutkimuskirjallisuutta tulevat maininnat murrosiän herkkyydestä ja murrosikään liittyvästä identiteetin kehittämisestä kuitenkin tukevat havaintoa.

LOPPULAUSE

Päällimmäiseksi teemaksi haastatteluissa nousi erilaisuus, jota kaikki haastateltavani kokivat Ruotsissa ja Jouko ja Tiia myös Suomessa. Maahanmuuttajan erilaisuus Ruotsissa oli toisaalta ulkoapäin saneltua ja toisaalta sisään valettua. Kielitaidottomien siirtolaisten lapset olivat vaikeassa tilanteessa yhteiskunnan sisällä, joka ei pitänyt heitä omina kansalaisinaan. Suomalaiset haluttiin nähdä erilaisina ja outoina, ja toisaalta he itse tiedostivat taustallaan olevan merkitystä.

Tutkimukseni perusteella turvallisen perheen, lähipiirin ja ympäristön merkitys identifioitumisprosessin kannalta on ratkaisevan tärkeää. Lapsuuden ja nuoruuden kokemukset vaikuttavat koko loppuelämään ja myös kokemukseen siitä, millaista on olla kahden maan kansalainen. Suomessa haastateltaviani odotti kohtelu ruotsalaisena, jälleen erilaisena muuhun yhteiskuntaan nähden, joten vahvalle identiteetille olisi silloinkin ollut tilausta. Ainoastaan Kari koki kahden maan kansallisuutensa vain positiivisena asiana. Hän oli myös ainoa, jolla ei ollut nuoruudessaan identiteettiä murentavia kokemuksia.

Erilaisuuden ja joukkoon kuuluvuuden tunteet näyttävät määrittelevän sitä, miten henkilö kokee elämänsä kahden maan kansalaisena. Kaikki haastateltavani saivat kuulla olevansa Ruotsissa suomalaisia ja Suomessa ruotsalaisia. Toisin kuin muut, Kari ei kuitenkaan kokenut olevansa erilainen Suomessa, vaikka häntäkin ainakin aluksi kohdeltiin erilaisena. Epäilemättä tämä johtui siitä, että Kari tunsu itsensä vain suomalaiseksi, joten hänen ei tarvinnut painiskella identiteettinsä kanssa. Erilaisuuden tuntemisessa on kuitenkin eroja, eikä erilaisuus suoraan tarkoita ulkopuolisuutta ja negatiivisuutta. Kari tunsu itsensä erilaiseksi Ruotsissa. Hän viihtyi siellä silti, eikä tuntenut itseään ulkopuoliseksi, koska hänellä oli riittävä turvaverkko, mihin samaistua. Jouko ja Tiiaakin kokivat itsensä Ruotsissa erilaisiksi, mutta myös ulkopuolisisiksi. Joukolla ulkopuolisuuden Ruotsissa aiheuttivat kiusaaminen ja yksinäisyys, Tiialla taas suomalaisuus ja erottava uskonnollisuus.

Joukolla ja Tiialla identiteetin vakautuminen on kestänyt paljon pidempään kuin Karilla. Suomeen tullessaan Kari koki tulevansa kaltaistensa joukkoon. Myös Joukoa uskonnollisuus yhdisti muihin suomalaisiin, ja se on helpottanut hänen elämäänsä Suomessa. Alku oli kuitenkin vaikea, eikä Jouko vielä osannut määritellä itseään yhtä tarkasti kuin Kari. Jouko koki kuitenkin olevansa juurillaan, mikä vähensi erilaisuuden ja ulkopuolisuuden tunnetta. Tiialla vaikeudet identiteetin kanssa alkoivat toden teolla vasta Suomeen muutossa, vaikka hän olikin tuntenut itsensä erilaiseksi Ruotsissa. Tiia oli ainoa, joka ei osannut määritellä itseään kansallisuuden perusteella

lainkaan. Tiialle erilaisuus ja ulkopuolisuus olivat yhä osa elämää, vaikka Suomeen muutosta oli jo 26 vuotta.

Identiteetti on jatkuvasti muutoksessa, eikä koskaan valmis. Kari, Jouko ja Tiia kertoivat minulle itsestään toisessa ajassa, toisessa paikassa ja toisen ikäisinä – nimenomaan tämänhetkisen identiteettikäsitteensä kautta. Kertomuksissa elämä paloiteltiin erilaisiin ja erimittaisiin jaksoihin, jotka määräytyivät sen mukaan, mikä oli haastateltaville merkityksellistä, miten he aikaisemman elämänsä näkivät, tai mitä he halusivat juuri minulle kertoa. Lapsuuden ja nuoruuden kokemukset, mutta samalla myös myöhempi elämä ja nykyhetki, vaikuttivat siihen, missä valossa he muistelivat aiempaa elämäänsä. Karin vakaa minäkuva tuli esiin selkeänä ja johdonmukaisena kerrontana. Toisin kuin Tiialla ja Joukolla, karin kertomuksessa esimerkiksi epävarmuus ja vaikeudet eivät nousseet esiin merkittävänä tekijöinä. Tämä kertoo Karin hyvästä lapsuudesta ja nuoruudesta, mutta myös vahvan identiteetin antamasta varmuudesta aiemman elämän muisteluun. Tiialla ja Karilla oli elämässään takana omat vaikeutensa, mitkä heijastuivat nykyidentiteettiin ja sitä kautta kertomuksiin elämästä.

Tutkimuksen kannalta erityisen mielenkiintoista oli haastattelemieni henkilöiden uskonnollisuuden suuri vaikutus heidän elämäänsä maahanmuuttajien lapsina. Uskonnollisuus oli mukana hyvässä ja pahassa, integroimassa ja erottamassa. Se teki tutkittavani erilaisiksi, mutta kaltaistensa joukossa samanlaisiksi. Lestadiolaisuus ei Ruotsissa ole kuitenkaan ollut liian erilaista, eivätkä Taalainmaan suomalaiset ole joutuneet vakaumuksensa takia uhatuiksi. Jatkotutkimuksen kannalta Taalainmaan yhteisö itsessään olisi hedelmällinen tutkimuskohde. Suomalaisuus elää siellä edelleen vahvana, joten uskonnollisuuden rooli kansallisen identiteetin säilyttäjänä on mielenkiintoinen aihe. Integroitumista voisi tutkia siellä jo kolmessa polvessa. Uskonnollisuuden voisi ottaa myös päänäkökulmaksi maahanmuuttajien sopeutumista tutkittaessa. Samalla voisi tehdä vertailua muiden maahanmuuttajien sopeutumiseen.

Haastateltavieni kokemukset kahden maan kansalaisina, maahanmuuttajina ja paluumuuttajina olivat hyvin erilaisia. Jokainen kokemus erilaisuudesta ja maahanmuuttajana olemisesta on kuitenkin arvokas. Tarvitsemme kaiken mahdollisen tiedon, jotta voimme avartaa ymmärrystämme ja oppia. Tiedolle on käyttöä, koska maahanmuutto pysyy yhtenä kuumimmista keskustelunaiheista myös jatkossa.

LÄHTEET JA TUTKIMUSKIRJALLISUUS

Painamattomat lähteet

Haastattelut

Jouko (s.1963). 17.3.2016.

Kari (s.1967). 8.3.2016.

Tiia (s.1977). 31.3.2016.

Audiovisuaaliset lähteet

Laulu koti-ikävästä (Suomi, 2013). Dokumentti, DVD. Ohjaus ja käsikirjoitus Mika Ronkainen, tuottaja Ulla Simonen, tuotantoyhtiö Klaffi tuotannot Oy. 90 min.

TUTKIMUSKIRJALLISUUS

Björklund, Krister 2012: *Suomalainen, ruotsalainen vai ruotsinsuomalainen? Ruotsissa asuvat suomalaiset 2000-luvulla*. Tutkimuksia A 41. Siirtolaisuusinstituutti, Turku.

Eriksen, Thomas Hylland 1993: *Ethnicity and nationalism. Anthropological perspectives*. Pluto Press, London.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2008: *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Gaudeamus Helsinki University Press, Helsinki.

Joensuu, Maria 2008: *Kahden maan kansalaiset – Paluumuuttajien identiteetin tarkastelua*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto.

Jutila, Heikki 1994: *Ruotsinsuomalaisten koululaisten Suomi-kuva*. Turun yliopiston maantieteen laitoksen julkaisuja 144. Turun yliopisto.

Korkiasaari, Jouni 2000: "Suomalaiset Ruotsissa 1940-luvulta 2000-luvulle". Korkiasaari, Jouni & Tarkiainen, Kari 2000: *Suomalaiset Ruotsissa*. Siirtolaisuusinstituutti, Turku.

Ouvinen-Birgerstam, Pirjo 1984: *Identitetsutveckling hos barn – En jämförelse mellan finska, jugoslaviska och svenska barn*. Studentlitteratur, Lund.

Reijonen, Merja 2002: *Tila ja kulttuurinen identiteetti – Entisen Neuvostoliiton alueelta tulleiden paluumuuttajien kulttuurisen identiteetin muodostuminen Suomessa asutun vuoden aikana*. Helsingin yliopisto.

Soininen, Maritta 1989: *Samhällsbilder i vardande. Politisk socialisation och den finska andra generationen*. Centrum för invandringsforskning, Stockholm.

Weckström, Lotta Linnea 2011: *Suomalaisuus on kuin vahakangas – Ruotsinsuomalaiset nuoret kertovat suomalaisuudestaan*. Siirtolaisuustutkimuksia A 36. Siirtolaisuusinstituutti, Turku.

Ågren, Marja 2006: *"Är du finsk, eller...?" En etnologisk studie om att växa upp och leva med finsk bakgrund i Sverige*. Arkipelag, Göteborg.